

הרב אמיתי שחור

לע"נ
זקני ר' דוד טעביל ז"ל
בן מנחם ז"ל

מגילת רות – אנוכיות מול רוחניות

מגילת רות המכונה מגילת החסד דומה שאפשר להגדירה גם כמגילת חיי תורה¹. בא בה לידי ביטוי באופן מעשי העיקרון המרכזי שהתורה מחנכת אותנו אליו באמצעות מצוותיה חוקיה ומשפטיה - והוא ההתגברות על ה"אני", על החומרי והבהמי שבנו. יתכן שלפנינו סיבה נוספת מדוע תיקנו חכמינו לקרוא מגילה זו בחג השבועות זמן מתן תורתנו הקדושה. נעבור בין בתרי המגילה ונשזור שרשרת זהב בין פניניה.

אלימלך עשיר גדול היה ופרנס הדור ממשפחת נחשון בן עמינדב נשיא שבט יהודה², ושם שני בניו מחלון וכליון שרים חשובים ומכובדים היו³. ויהי רעב בארץ ואלימלך לא נשאר לתמוך בעניי עמו על אף שהייתה היכולת בידו⁴, ולא עוד אלא שאף לא נשא בעול להשתתף עם עמו בכל הקורה אותם. נטל את בניו ואשתו ונשא רגליו לשדה מואב. הוא השאיר את אחיו מאחור והלך אחר נוחיותו ואנוכיותו⁵. בנקודת ההכרעה בין ה"אני" לבין עמו - כשל אלימלך, השיקולים הצרים הפרטיים והגשמיים הם שהכריעו את הכף.

יד ה' הייתה בו ובבניו והם מתו. נותרה נעמי לבדה עם שתי כלותיה המואביות רות וערפה. היא לא נענשה כיוון שטפלה הייתה להם במעשיהם⁶, ומשום שנעימים היו מעשיה⁷. נעמי האלמנה הבודדה והמיוסרת יודעת שפגעה בהם יד ה' על בריחתם, ורגשי תשובה ורצון כנה לתקן ממלאים אותה מחד, מאידך, קרוב לוודאי שבושה היא לחזור למקום בו הייתה חשובה ומכובדת, עשירה ומקובלת, כשהיא ריקה מכל.

1. "מן הבארי", להרב בר שאול, עמ' 239.
2. רות רבה א', ב.
3. אפרתיים, רות רבה ב', ה.
4. רות רבה א', ד.
5. שם. ובי"ב צא, אמנם עיין שם ע"ב דעת ר' יהושע בן קרחה.
6. רות רבה א', ד.
7. שם ב', ה.

מה עוד שיתכן וחברותיה ושכנותיה יזכרו לה את העובדה שעזבה אותם בצרתם, וירחיקו אותה כשתחזור, לאמר: "כשהיינו צריכים לך נטשתנו, ועתה כשצריכה את לנו את שבה?"

יתכן מאוד שלנעמי היה קל וגם נוח להישאר בשדה מואב עם כלותיה ולברוח מהתמודדות עם הבושה, רגשות האשם, ותגובתם הטבעית והמתבקשת של יושבי בית לחם. אך לנעמי היה רצון לתקן את מעשיה, ולמרות כל הקשיים היא מתגברת ועושה את מה שצריך לעשות.

ובנקודת ההכרעה בין הכוחות האנוכיים שבה לבין הכוחות הרוחניים שלה - היא אוזרת עז ומנצחת.

נעמי הולכת בדרך לשוב אל ארץ יהודה וכלותיה עמה. היא משכנעת אותן בכל כוחה שוב ושוב שיחזרו לביתן, שישקמו את חייהן - וכי אין תועלת ותכלית בהצטרפותן אליה. גם לאחר פרישת ערפה היא ממשיכה בהפצרות בשכנועים ובטיעונים לרפות את ידיה של רות על מנת שתשוב לעמה ולמולדתה... ורק כשהשתכנעה בעוצמת רצונה ובשלמות כנותה של רות לדבוק בה, נעמי נכנעת.

מדוע משכנעת נעמי את רות וערפה שלא יבואו עמה? הלא מבחינתה האישית של נעמי היה לה טוב יותר שיצטרפו אליה כלותיה. הן היא אלמנה בודדה וגלמודה, ואין היא חוזרת למקום שיקבלוה בזרועות פתוחות, היא זוכרת היטב באלו נסיבות היא נטשה. אדרבה, שרות וערפה יצטרפו אליה, יפיגו את בדידותה ויהיו לה לחברה תומכת בקשייה. ונעמי, לא רק שאינה משכנעת אותן לבוא עמה, אלא אף רואה לנגד עיניה את רצון ה' לדחות את הגרים⁸ ואת טובתן של כלותיה. ובנקודת ההכרעה בין טובתה היא לבין רצון ה' וטובת כלותיה, נעמי רואה ומרגישה את הזולת.

רות בת מלכים הייתה, לא חסר לה דבר בבית אביה המלך עגלון. כל אשר יחמדו עיניה יכול להיות בהישג ידה, אך עיניה נשואות אל על, צופיות לרוח, לאמת, לקרבת ה'. אינן משוטטות אחר דברים של מה בכך, הנאות של כאן ועכשיו. וכשהפסוק מתאר את הליכת רות עם נעמי הוא משתמש במילים "ורות דבקה בה" וכבר דרש מי שדרש דבקה בה, דבקה בה⁹.

נעמי מתארת לרות בהפלגה מרובה ובפירוט דקדקני את הקשיים והאיסורים, ההרחקות והעונשים¹⁰. ורות דבקה בה, דבקה בה. נעמי פורשת בפניה את קשייהם

8. שם ב', טז.

9. "שיחות מוסר" - בית שלום מרדכי, עמ' סג.

10. רות רבה ב', כב, יבמות מז, ע"א.

של הגרים בכלל¹¹, ואת עניינם הפרטי בפרט, את הקושי במציאת זיווג הגון ועוד. ורות דבקה בה, דבקה בה'. בנקודת ההכרעה בין חיי רוח לחיי גשם - המסירות וההקרבה, השאיפות וההשתוקקות הרבה, מביאים את רות להידבק אל אור האמת - האור שבמתיקותו כל קושי הרי הוא כנמוג ואיננו.

ותלכנה שתיהן עד בואן לבית לחם. נעמי השבה לבדה ממשפחתה, מתקבלת ברחמים גדולים ובהשתתפות כנה בצערה: "הזאת נעמי?" ומה רבה הייתה הקרבה שקירבוה, הכל מנחמים אותה ומחזקים את רוחה. אין נעמי מזכרת להם עוון, אין זוכרים מעשה העזיבה של בעלה, אין שמץ של שמחה לאיד, אבל יש המיית לבבות למצבה, יש מאמץ להפיג יגונה ולהרים רוחה, קרנה, כבודה ומעמדה. יש אהבת חסד כלפיה¹².

ובאמת, מדוע לא נקמו בה והרחיקוה? או לפחות יכלימוה או יוכיחוה, וכי תגובה שכזו אינה אנושית? אינה טבעית מקובלת והגיונית? אלא שנקמה ושמחה לאיד, תוכחה שאינה לשם שמים ונטירה, יוצאים הם מחלקיה הבהמיים של הנפש, נובעים מתוך רצון להעצמת ה"אני" ע"י השפלת הזולת. לאמר "אני בסדר" - אין בהם רוממות עצמית ולא גדלות אישית.

ובנקודת המבחן בין שפלות לגאון, בין קטנות ה"אני" לגדלות האדם, אנשי בית לחם העפילו ונדמו לעליון שמעל כל הזוטות.

רות אשה צעירה¹³ ובוועז זקן בן שמונים¹⁴. רות גיורת ובוועז גדול הדור¹⁵, ואף על פי כן הולכת רות במצוות חמותה לנסות ולקשור את חייה עם בוועז, לשכנעו לנשאה ולהקים שם למחלון בעלה.

היא לא נרתעת מהבושה, ומכך שעליה לנהוג כאחת הריקות על אף צניעותה הטבעית¹⁶, היא לא נסוגה למרות שיודעת היא, גם יודעת, שמסתבר שלא רק שבוועז לא יעתר לה אלא שיתכן שאף ירגז ויקללנה, ובצדק¹⁷. וכל זאת למה? משום שמעשיה לשם שמים, להקים שם למחלון, ולהחזיר לנעמי את כבודה ומעמדה.

11. שם, שם.

12. הרב בר שאול, שם עמ' 241.

13. רות רבה ד', ד.

14. שם ו', ב.

15. שם ה', טו.

16. שם ד', ט.

17. שם ו', א.

ובוטח בה' ישוגב, לא רק שלא נתקללה אלא שנתברכה¹⁸. וחפצה, חפץ ה', עלה בידה. בועז עצמו מגיב על מעשיה "ברוכה את לה' בתו, היטבת חסדך האחרון מן הראשון לבלתי לכת אחר הבחורים אם דל אם עשיר". הוא מעריך את פועלה, מבין את מניעיה, יודע הוא היטב ש"האשה (בטבעה) אוהבת ללכת אחר בחור מסכן, מזקן ועשיר"¹⁹.

רות, בנקודת ההכרעה בין קב וטפלות לבין עשרה קבין ופרישות, בין עשיית רצון ה' לעשיית רצונה היא, מכשירה את הקרקע למושיען של ישראל על ידי הפיכת רצון ה' לרצונה היא.

ובגורן בא יצרו של בועז לתוקפו, ונזדרז עליו להודפו בשבועה²⁰. כל אותו הלילה היה בועז שטוח על פניו ואומר "ריבון כל העולמים גלוי וידוע לפניך שלא נגעת בה... ולא יתחלל בי שם שמים"²¹. ובנקודת ההכרעה בין התאווה השפלה לבין ההתגברות הנעלה, בין טומאת הגוף לטהרת הנשמה, קידש בועז שם שמים, כשמעשיו מכריזין שאין חלל, במקום מן המקומות ובזמן מן הזמנים, מנוכחותו של בורא עולם²². ובעז גדול הדור²³ ושבע ימים, ומה לו ולצרה זו לשאת לאשה גיורת שהייתה נשואה לבן ישראל שסרח ונענש.

עוד יאמרו הבריות שלעת זקנותו איבד שיקול דעתו והלך אחר צעירה ויפה²⁴ מבלי שמירה על כבודו ומעמדו.

מה גם, שעדיין הדיו של הויכוח ההלכתי הארוך - נוקב, מתגלגלים ומהדהדים בחללו של עולם: "לא יבא מואבי בקהל ה'": "מואבי ואף מואבית" או "מואבי ולא מואבית", ואף שנפסקה זה מכבר הלכה מואבי ולא מואבית, אך עדיין ישנם רבים העומדים בשלהם: מואבי ואף מואבית²⁵. ויודע הוא גם יודע שלאורך דורות ילוו את צאצאיו מרות רינונים על כשרותם לבוא בקהל²⁶.

ובאמת הגואל הקרוב, פלוני אלמוני, בשל זאת סרב ליבם את רות, חשש להשחתת זרעו, אמר: "מחלון מת על ידי שנשאה, ואני אלך לנשאה"²⁷ ומה לו לבעז ולצרה זו?

18. שם, שם.

19. שם ו', ב מסכן בלשון חז"ל עני.

20. שם ו', ד.

21. שם ז', א.

22. עניין חילול ה' על פי רש"י הירש ויקרא כ"ב, לב.

23. רות רבה ד', ט.

24. שם ד', ד ובתורה תמימה.

25. שם ד', ט.

26. יבמות עו, ע"ב.

27. רות רבה ז', ז.

ואם תאמר סוף סוף עניין הקמת שם למחלון, עניין גדול הוא, יש לדחותו בקל שהרי שערי תירוצים לא ננעלו, ותמיד יוכל בועז לומר שאין כאן הקמת שם, שהרי רות נישאה למחלון בגויותה²⁸, ואם כן מה לרות ולמחלון? [ואף אם נתגיירה - קרוב לוודאי שזו גירות לשם אישות, וכפי שרואים ששבה ונתגיירה בהליכתה עם נעמי]. ובכלל, כלום ראוי מחלון שיקימו לו שם, ושמה אדרבה שיאבד שמו, ועל כל פנים שב ואל תעשה עדיף.

ובנקודת מבחן קשה זו שבין "לשם שמים" לבין "לשם שמים כביכול" כיוון בועז את ליבו לאביו שבשמים והתגבר על נוחיותו אנוכיותו (שהפעם, מצויידת הייתה בתעודת כשרות), והכריע להקים עם רות משכן, נוה שכולו מעון לשכינה, למען שמו באהבה. אלימלך ובניו הלכו אחר יצרם, השפילו רוחם הגביהו חומרם, נעמי, רות ובועז תיקנו עוונם, המשילו על גופם את נשמתם. מתוך חשכת החומר האירה נשמתם הגדולה ומצאצאיהם, מתוך חשכת הגלות, יוולד דוד מלך ישראל שיוביל את עמם לאור הגאולה.